

Občanské právo

Materiál byl vytvořen v rámci projektu
Nové výzvy, nové příležitosti, nová škola

*Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním
fondem a státním rozpočtem České republiky*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1 Pojem, zásady, prameny

1.1 Vymezení občanského práva

Občanské právo je souhrn soukromoprávních ustanovení, upravujících osobní stav, právní postavení a vzájemná práva a povinnosti osob fyzických a právnických.

Občanské právo je nejstarším, nejvýznamnějším a také nejobsáhlejším odvětvím soukromého práva. Ponechává rozsáhlý prostor iniciativě člověka, aby si podle svých sil a schopností z vlastní vůle utvářel svůj soukromý život.

Občanskoprávní ustanovení jsou většinou dispozitivní, takže si osoby mohou ujednávat práva a povinnosti **odchylně od zákona**. Zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

1.2 Zásady občanského práva

- právo na ochranu života, zdraví, svobody, cti, důstojnosti a soukromí
- ochrana rodiny, rodičovství a manželství
- ochrana vlastnického práva
- důsledná péče o plnění uzavřených smluv
- nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět neodůvodněnou újmu
- daný slib zavazuje
- nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží

1.3 Ochrana soukromých práv

- každý se může domáhat ochrany svého práva u soudu, popř. i u jiných orgánů veřejné moci
- žalobu lze podat i elektronicky (musí být opatřena elektronickým podpisem)
- každý si může své ohrožené právo ochránit **přiměřenou svépomocí**, je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě

1.4 Prameny občanského práva

Hlavním pramenem občanského práva je **občanský zákoník**, což je nejobsáhlejší zákon v českém právním řádu. Obsahuje 3046 paragrafů rozvržených do následujících částí:

- I. Obecná část
- II. Rodinné právo
- III. Absolutní majetková práva
- IV. Relativní majetková práva
- V. Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

Tento nový občanský zákoník nahrazuje dosud platný občanský zákoník z roku 1964 a **nabývá účinnosti dne 1.1.2014**. Přecházejí do něj dosud samostatná odvětví práva rodinného a práva obchodního.

2 Osoby

2.1 Fyzické osoby

- **fyzické osoby jsou lidé**, tj. každý člověk je fyzickou osobou
- každý člověk má od narození až do smrti **právní osobnost**, tj. **způsobilost mít práva a povinnosti**, tato způsobilost nemůže být za žádných okolností člověku omezena nebo odebrána
- **zletilostí**, tj. dosažením věku **18 let**, se člověk stává plně **svéprávným**. Tím nabývá plně způsobilosti k **právnímu jednání**. Může samostatně **zakládat, měnit a zrušovat své právní vztahy, nabývat práva a zavazovat se k povinnostem**.
- **soud může** něčí **svéprávnost omezit** ze závažného důvodu (např. pro duševní poruchu). Takovému člověku soud současně jmenuje **opatrovníka**.
- **nezletilí jsou způsobilí pouze k právním jednáním přiměřeným rozumové a volní vyspělosti** odpovídající jejich věku. V ostatních záležitostech za ně jednájí jejich **zákonní zástupci**, zpravidla rodiče.
- **osobnost každého člověka je chráněna**. Ochrana se vztahuje na jeho jméno, život, zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, důstojnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy.
- každý je povinen **ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého**
- člověk může přijmout a používat **pseudonym**. Vejde-li pseudonym ve známost, je chráněn stejně jako jméno.
- **nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného bez jeho svolení nebo bez zákonného důvodu**. Něčí podobiznu, písemnost osobní povahy nebo zvukový či obrazový záznam lze bez jeho souhlasu použít jen k úřednímu účelu nebo přiměřeným způsobem také k vědeckému nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné zpravodajství.
- **každý má právo na integritu, je nedotknutelný**. Nikdo nesmí zasáhnout do integrity člověka bez jeho souhlasu. Kdo chce provést na jiném člověku zákrok, musí mu před vyžádáním souhlasu vysvětlit jeho účel včetně očekávaných následků a možného nebezpečí se zákrokem spojených. To neplatí, je-li život člověka náhle ohrožen, nelze-li jeho souhlas získat a okamžitý zákrok je nezbytný.

2.2 Právní osoby

- **právní osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost**. Při právních jednáních ji zastupují osoby fyzické, které za ni jednájí jejím jménem a na její účet.
- stát se v oblasti soukromého práva považuje za právní osobu

2.2.1 Ustavení a vznik právnických osob

- právní osoby se ustavují **zakladatelským právním jednáním** nebo jsou zřízeny **působením veřejné moci** (zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci), popřípadě **jiným způsobem**
- **dnem vzniku** právní osoby je **den zápisu do veřejného rejstříku**; je-li právní osoba zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí jeho účinnosti, nestanoví-li zákon den pozdější

- veřejné rejstříky vedou soudy nebo jiné orgány veřejné moci a jsou upraveny v jiných zákonech. Zapisují se do nich údaje o právnických osobách, zejména jejich **název, sídlo, předmět činnosti, jméno a adresa bydliště nebo sídla členů statutárního orgánu**. Zapisují se též změny v těchto údajích.
- právnická osoba má od svého vzniku do zániku **právní osobnost**, takže může svými orgány samostatně jednat, nabývat práva a zavazovat se k povinnostem

2.2.2 Působení právnických osob

- všechny právnické osoby jsou vytvářeny **k uspokojování zájmů lidí**
- právnickou osobu lze ustavit ve veřejném nebo v soukromém zájmu
- právnické osoby působí ve všech oblastech hospodářského a společenského života, podnětem k jejich vytváření je buď podnikatelský zájem, nebo občané usilují o seberealizaci v rozmanitých spolcích a zájmových organizacích kulturních, sportovních, charitativních apod.
- sleduje-li právnická osoba dosažení obecného blaha vykonáváním veřejně prospěšné činnosti, má právo na **status veřejné prospěšnosti**, který se zapisuje do veřejného rejstříku. Taková osoba se může ucházet u státních orgánů o zvláštní výhody (např. daňové úlevy).

2.2.3 Zrušení, přeměna a zánik právnických osob

- právnická osoba se zrušuje **právním jednáním, uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu**, pro který byla ustavena, a z dalších důvodů stanovených zákonem
- způsoby zrušení právnické osoby:
  - **s likvidací** - obvyklý způsob zrušení právnické osoby. Určený **likvidátor** vymáhá pohledávky právnické osoby, uhrazuje její dluhy a zpeněžuje její majetek.
  - **bez likvidace** - tímto způsobem se právnická osoba ruší v případě, kdy **celé jmění** právnické osoby i se všemi pohledávkami a závazky **nabývá její právní nástupce**
- **přeměnou právnické osoby je fúze** (sloučení, splynutí), **rozdělení a změna právní formy**. Právnická osoba může změnit právní formu, jen stanoví-li to zákon.
- právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku **zaniká dnem výmazu z tohoto rejstříku**. Právnická osoba, která nepodléhá zápisu do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace.

2.2.4 Typy právnických osob

2.2.4.1 KORPORACE

- **tvoří ji její členové (společníci)**. Jedná se tedy o společenství osob, jehož **základem je osobní složka** (corpus = tělo). I právnická osoba tvořená jedním členem je korporací.

Spolek

- spolky jsou nejčastěji se vyskytující korporace, občanský zákoník je podrobně upravuje
- **mohou jej založit alespoň tři osoby**, mající společný zájem o vytvoření samosprávného dobrovolného svazku členů a spolčovat se v něm
- **spolky nelze zakládat za účelem podnikání** nebo jiné výdělečné činnosti
- členové spolku neručí za jeho dluhy

Obchodní korporace

- jsou jimi **obchodní společnosti a družstva**
- obchodní korporace neupravuje občanský zákoník, ale **zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)**

2.2.4.2 FUNDACE

- **mají majetkový základ.** Jejich **základ (fundus) tvoří peníze nebo jiné majetkové hodnoty** vyčleněné a určené ke stanovenému účelu. Fundace je tedy právnická osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu.
- fundace je ustavena zakladatelským právním jednáním nebo zákonem
- v občanském zákoníku upravené fundace jsou **nadace a nadační fondy**

Nadace

- zakládají se k **veřejně prospěšnému účelu** (spočívá v podpoře obecného blaha) nebo k **účelu dobročinnému** (spočívá v podpoře určitého okruhu osob)
- zakazuje se založit nadaci za účelem podpory politických stran a hnutí nebo sloužící výlučně výdělečným cílům
- nadace může podnikat, pokud podnikání představuje pouhou vedlejší činnost a výtěžky podnikání slouží jen k podpoře jejího účelu
- nadace **se zakládá nadační listinou**, kterou může být **zakládací listina** nebo **pořízení pro případ smrti**
- výše **majetkového vkladu** při založení nadace musí představovat částku **nejméně 500 000 Kč**

Nadační fond

- stejně jako nadace **slouží k veřejně prospěšnému nebo dobročinnému účelu**
- stejně jako nadace se zakládá veřejnou listinou
- na rozdíl od nadace **není trvalý**, jeho majetek nemusí splňovat předpoklad trvalého výnosu
- **celý jeho majetek může být spotřebován k účelu, pro nějž byl založen**
- **minimalní výše jeho majetku není** na rozdíl od nadace **limitována**

2.2.4.3 ÚSTAVY

- jsou právnické osoby, jejichž **základem je spojení složky osobní se složkou majetkovou**
- od korporací se liší především tím, že řízení a provoz v nich nezajišťují členové, ale **zaměstnanci**
- všechny ústavy slouží k provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky
- rozlišujeme **ústavy soukromoprávní a veřejnoprávní**
- ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených
- ústav se zakládá zakládací listinou nebo pořízením pro případ smrti

3 Věci a jejich rozdělení

3.1 Základní vymezení věcí a majetku

- předmětem majetkových vztahů jsou **věci, práva** nebo **jiné majetkové hodnoty**
- věc v právním smyslu je **vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí**
- věc určená k obecnému užívání je **veřejný statek**
- z právního hlediska **nelze za věci považovat předměty jako celek nevyomezené a neovladatelné** (ovzduší, tekoucí voda řek) **nebo předměty nesamostatné, které se spojením s jinou věcí staly součástí věci hlavní** (stavební materiál zabudovaný do stavby)
- **plod** je to, co **věc pravidelně poskytuje ze své přirozené povahy**, jak je dáno jejím určením, ať s přičiněním člověka nebo bez něho
- **užitky** jsou to, co **věc pravidelně poskytuje ze své právní povahy**
- **hodnota věci**, lze-li ji vyjádřit v penězích, je její **cena**
- **lidské tělo ani jeho části**, třebaže byly od těla odděleny, **nejsou věcí**
- **živé zvíře** má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. **Živé zvíře není věcí** a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.
- souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její **majetek**
- **jmění osoby** tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů

3.2 Věci hmotné

- **hmotná věc je ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu**
- v právních vztazích se hmotné věci rozlišují podle různých třídících hledisek:

1. podle přemístitelnosti

a) **věci movité** - jsou přemístitelné

Na ovladatelné přírodní síly, se kterými se obchoduje, se použijí přiměřeně ustanovení o věcech hmotných.

b) **věci nemovité** - pozemky, budovy a jiné stavby; jsou spojené se zemí pevným základem.

O všech nemovitostech v ČR vedou evidenci **katastrální úřady**. Soubor všech evidovaných údajů se nazývá **katastr nemovitostí ČR**. Katastr je veřejný, každý do něj může nahlížet a pořizovat si výpisy, opisy nebo náčrty.

2. podle užití věcí

a) **věci spotřebitelné** - mohou být užity jen jednou, neboť se spotřebují a zaniknou (paliva, pohonné hmoty, potraviny)

b) **věci opotřebitelné** - užitím nezanikají, ale postupně se opotřebují (elektronika, nábytek)

3. podle množství

- a) věci **hromadné** – většinou jsou použitelné jen v určitém množství, protože jejich jednotky jsou samy o sobě bezvýznamné (mouka, obilí, písek, látka)
- b) věci **individuálně určené** - jsou určeny jednotlivě (budova, stroj)

4. podle dělitelnosti

- a) věci **dělitelné** - lze je reálně rozdělit, aniž by tím došlo k jejich znehodnocení (pozemky, hromadné věci)
- b) věci **nedělitelné** - jsou reálně nedělitelné, při právním dělení se vytvářejí tzv. ideální podíly, vyjádřené zlomkem nebo procentem z ceny (např. dědicové zdědí budovu)

5. podle spojování věcí

- a) věc **hlavní a její součást** - součást náleží k věci hlavní tak, že nemůže být oddělena, aniž by se tím hlavní věc znehodnotila (kola auta, skříň zabudovaná do zdi, stavba je součástí pozemku, jeskyně je součástí pozemku, rostliny vzešlé na pozemku jsou jeho součástí)
- b) věc **hlavní a její příslušenství** - příslušenství jsou samostatné věci určené k tomu, aby byly trvale užívány společně s hlavní věcí (autolékárnička, příslušenstvím domu je osvětlovací těleso nebo kotel ústředního topení, úrok je příslušenstvím pohledávky)

3.3 Věci nehmotné

- jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty a zřetelného prostorového vymezení. Jsou to především **produkty myšlení**, které v prvotní podobě, před písemným nebo jiným ztvárněním, existují pouze jako **nápady** ve vědomí svých původců a jiní lidé je nemohou svými smysly poznat.
- patří sem např. díla literární, vědecká a umělecká, vynálezy, průmyslové vzory, zlepšovací návrhy, know-how, ochranné známky, pohledávky

4 Majetková práva

- v občanském zákoníku jsou majetková práva rozdělena podle jejich působení na účastníky právních vztahů na:
  - a) **absolutní majetková práva** - působí vůči každému, nestanoví-li něco jiného zákon. Nikdo nesmí zasahovat do cizího absolutního práva. Takovým právem je především vlastnictví. Občanský zákoník upravuje v samostatných hlavách **věcná práva a právo dědické**.
  - b) **relativní majetková práva** - též práva závazková neboli obligační; uplatňují se v závazkových vztazích, v nichž určitá osoba je oprávněna žádat splnění povinnosti od jiné osoby. Ta má povinnost splnit, jinak jí hrozí postih (sankce). Cílem relativních práv je většinou zajištění spolupráce a pomoci jiných osob v situacích, kdy někdo nemůže nebo nechce svoje potřeby uspokojit svépomocí.

